

Św. Męczennik Gabriel Młodzieniec,
współczesna ikona z Soboru pw. Św. Mikołaja w Białymstoku.

Życie i męczeństwo świętego Gabriela młodzieńca

Ziemskie życie

Święty męczennik dzieciątko Gabriel Zabłudowski, zwany również Białostockim, Słuckim i Zwierkowskim, był synem bogobojnych włościan Piotra i Anastazji Gowdelów. Urodził się 22 marca 1684 roku we wsi Zwierki, niedaleko Zabłudowa. Na chrzcie, który odbył się w cerkwi Zaśnięcia Matki Bożej pobliskiego monasteru zabłudowskiego, dano mu imię Gabriel na cześć św. Archanioła Gabriela. Zabłudowski monaster był w owym czasie jednym z nielicznych na ziemiach Rzeczypospolitej, które nie przyjęły unii, a sam Zabłudów i okolice były terenem ścierania się czterech wyznań: prawosławia, rzymskiego katolicyzmu, kalwinizmu i judaizmu. W monasterze tym schronienie znaleźli m.in. mnisi z ławy supraskiej, która została zmuszona do przejścia na unię w 1621 roku. Ziemia zabłudowska była wówczas własnością rodu Radziwiłłów.

Na temat życia św. Gabriela zachowało się niewiele informacji. Wiadomo, że spośród rówieśników wyróżniał się on niezwykłymi, jak na swój wiek, cechami charakteru. Był wyjątkowo dojrzały i rozważny. Wyrastał na chłopca spokojnego, łagodnego, skłonnego bardziej do modlitwy i samotności niż do dziecięcych swawoli i zabaw. Duży wpływ na jego życie mieli też pobożni rodzice, od małości wychowujący swojego jedynaka w wierności prawosławiu i tradycjom rodzinnym. Pozytywnie oddziaływała również na niego bliskość monasteru w Zabłudowie, gdzie Gabriel poznawał swoją wiarę, uczył się modlitw i dojrzewał duchowo.

Zbliżało się właśnie święto Paschy, gdy 11 kwietnia 1690 r. rodzinę Gowdelów spotkało wielkie nieszczęście. Matka chłopca, nie przeczuwając niczego złego, po-

zostawiła synka samego w domu, sama zaś poniosła jedzenie mężowi pracującemu w polu. Po powrocie odkryła zniknięcie chłopca. Został on zamordowany w nieznanych dokładnie okolicznościach, ciało znaleziono 20 kwietnia na skraju lasu koło Zwierek, otoczone przez psy, które nie tylko go nie ruszały, lecz pilnie strzegły przed gromadzącym się ptactwem i dzikimi zwierzętami. Wszczęto śledztwo, podczas którego zabójstwo zostało powiązane z żydowskim dzierżawcą wsi Zwierki o nazwisku Szutko i tragiczna śmierć Gabriela, zgodnie z rozpowszechnionymi przekonaniami ówczesnego świata chrześcijańskiego, została osądzona jako mord rytualny. Ciało dziecka zostało pochowane nieopodal cerkwi w Zwierkach.

Odnalezienie i przeniesienie świętych relikwii

Od dnia mordu upłynęło około trzydziestu lat. W 1720 r. ludność Podlasia dziesiątkowała epidemia. Nie nadążano chować zmarłych, zaczęło brakować miejsc na cmentarzach. W Zwierkach zwłoki zmarłych dzieci starano się grzebać jak najbliżej mogiły Gabriela, czcząc w ten sposób jego męczeńską śmierć i czując łaskę płynącą z tego miejsca. Pewnego razu, podczas jednego z pogrzebów, niechcący naruszono spoczywającą w ziemi trumnę męczennika. Ku ogromnemu zdumieniu obecnych odkryto, że jego ciało, mimo długiego okresu spoczywania w ziemi, nie uległo rozkładowi. Wieść ta lotem błyskawicy rozeszła się wśród bogobojnego prawosławnego ludu, jeszcze bardziej potęgując cześć oddawaną Gabrielowi. Z wydarzeniem tym łączono liczne przypadki uzdrowień, które miały miejsce przy jego mogile, jak też wygaśnięcie samej epidemii. Wszystko to zapoczątkowało nowy etap w oddawanej mu czci. Nierozłożone ciało z czcią przeniesiono do zwierkowskiej cerkwi i umieszczono w podziemnej krypcie.

W 1746 r. podczas pożaru doszczętnie spłonęła cerkiew w Zwierkach. Relikwie Gabriela pozostały jednak nienaruszone. Częściowo opalona została jedynie rączka dzieciątka i to zapewne jako przejaw woli Bożej, mający na celu umocnienie wiary i czci oddawanej męczennikowi przez prawosławny lud. Oto bowiem, gdy ciało chłopca przeniesiono do zabłudowskiej cerkwi Świętej Trójcy i złożono w prezbiterium, rączka w cudowny sposób zagoiła się i pokryła skórą.

W 1752 r. archimandryta monasteru Świętej Trójcy w Słucku Dosyteusz (Golachowski) napisał ku czci męczennika troparion i kondakion.

Trzy lata później, 9 maja 1755 r., z uwagi na trudną sytuację monasteru w Zabłudowie oraz wrogość ze strony miejscowych innowierców, za zgodą patriarchy konstantynopolitańskiego Cyryla V (Karakallosa) oraz z błogosławieństwa metropolity kijowskiego Tymoteusza (Szczerbakiego), archimandryta Michał (Ko-

zaczyński) przeniósł relikwie męczennika do monasteru Świętej Trójcy w Słucku, jednego z najważniejszych ośrodków prawosławia w tej części Rzeczypospolitej.

Trzystukilometrowa procesja, podczas której ciało męczennika niesiono na rękach w otwartym relikwiarzu, była prawdziwą demonstracją ludności prawosławnej Białorusi i Podlasia. Obiema rączkami dzieciątko trzymało mały metalowy krzyż. Ludzie szpalerem stawali po obu stronach drogi, klękali i ze łzami w oczach prosili orędownika o pomoc w zachowaniu wiary przodków.

W słuckim monasterze relikwie złożono w specjalnym otwartym relikwiarzu. Każdego roku od święta Zmartwychwstania Pańskiego do 22 października znajdował się on w głównej monasterskiej świątyni, zaś na okres zimowy przenoszono go do domowej cerkwi Zwiastowania Najświętszej Bogarodzicy.

Wraz z przeniesieniem relikwii męczennika do Słucka zaczęto tytułować go „Słuckim”. Archimandryta Michał napisał też wierszowaną opowieść o męczenniku. Znajdują się w niej słowa jakby wypowiedane przez same dzieciątko, pośmiertnie opowiadające o swoim męczeństwie.

Relikwie świętego zachowały się w stanie niemal nienaruszonym. Ciało męczennika nabrało jedynie odcienia brązowego, co zapewne było spowodowane dymem podczas pożaru cerkwi w Zwierkach. Odziano je w jedwabną koszulkę, a przy relikwiarzu zawieszono podarowaną przez arcybiskupa wołyńskiego Antoniego (Chrapowickiego) lampkę oliwną płonąca dniem i nocą, wykonaną z czystego srebra i wysadzaną drogocennymi kamieniami.

Kult męczennika

W 1815 r. w szóstym tomie *Historii rosyjskiej hierarchii* archim. Ambroży (Ornatski), w oparciu o materiały ze słuckiego monasteru wprowadził do szerokiego obiegu postać podlaskiego świętego. W 1820 r., w setną rocznicę otwarcia relikwii, męczennik Gabriel został zaliczony do grona świętych. Ogłoszenie tego aktu miało miejsce w Słucku.

W 1855 r. ówczesny rektor słuckiego seminarium ihumen Modest (Strelbicki) napisał modlitwę do męczennika. Jego biogram znalazł się w opublikowanym w 1862 r. w S. Petersburgu *Leksykonie świętych*, a w 1891 r. przy relikwiarzu świętego umieszczono ikonę z jego wizerunkiem, wykonaną przez artystę Iwana Trutniewa. Była to większych rozmiarów kopia ikony św. Gabriela z ikonostasu dużej monasterskiej cerkwi Świętego Ducha. W 1893 r. decyzją arcybiskupa litewskiego Donata (Babińskiego-Sokołowa) zalecono umieszczenie ikon świętego we wszystkich cerkwiach diecezji. Na tych ikonach świętego przedstawiano w postawie sto-

jącej, w prostym odzieniu, bosego, z długą koszulą przepasaną sznurem i z rękami złożonymi na piersi lub trzymającymi mały krzyż.

W 1897 r. relikwie świętego przełożono do nowego srebrnego relikwiarza, który został wykonany dzięki dobrowolnym ofiarom wiernych. W 1908 r. arcybiskup wołyński Antoni (Chrapowicki) ułożył pełne nabożeństwo do świętego męczennika, które zostało zatwierdzone przez Świętobliwy Synod Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej i wydrukowane oddzielną książeczką w Ławrze Kijowsko-Pieczerskiej.

W Słucku modlitewnie pamięć św. męczennika obchodzono dwa razy w roku: 20 kwietnia, tj. w dzień jego męczeńskiej śmierci, oraz w dniu święta Zesłania Świętego Ducha na Apostołów. Tego dnia relikwiarz z relikwiami był procesyjnie obnoszony wokół soboru Świętej Trójcy, a następnie ustawiany w centralnej części świątyni, aby wierni mogli oddać mu cześć. Szczególnie wielu pątników przybywało z niezbyt oddalonych miejscowości, gdyż św. Gabriel cieszył się wśród prawosławnych sławą opiekuna chorych dzieci. Liczba wiernych biorących udział w dorocznych uroczystościach dochodziła do 35 tysięcy.

9 maja 1913 r. na cześć męczennika został poświęcony lewy ołtarz głównej cerkwi słuckiego monasteru Świętej Trójcy. Aby stworzyć wiernym dodatkową możliwość zanoszenia modlitw do świętego ustanowiono codzienne specjalne wieczorne nabożeństwa ku jego czci. Pątnikom przybywającym na modlitwę do św. Gabriela udostępniono też na ten czas w monasterskim domu zakonnym pomieszczenia noclegowe.

Z czcią oddawaną męczennikowi związane są również cudowne uzdrowienia i inne niezwykle wydarzenia. W Słucku do ich spisowania założono specjalną księgę, w której zapisywano uznane przez władze cerkiewne i państwowe cudowne wydarzenia związane z relikwiami św. Gabriela.

W rodzinnych stronach

Pod koniec XIX w. pamięć o św. męczenniku zaczęła się odradzać również w jego rodzinnych stronach. Z inicjatywy proboszcza parafii w Zabłudowie o. Piotra Czetyrkinia i błogosławieństwa biskupa brzeskiego Józefa (Sokołowa) rozpoczęto zbiórkę ofiar na budowę kaplicy w Zwierkach w miejscu, gdzie stał dom Gowdelów. Poświęcono ją 19 kwietnia 1894 roku. Była to drewniana cerkiewka na kamiennym fundamencie na planie kwadratu, zwieńczona kopułą i krzyżem z nie dużym zadaszonym gankiem. W tym samym roku zapoczątkowano też tradycję organizowania corocznych procesji z Zabłudowa do Zwierek. Świątynia ta spłonęła 6 października 1902 r., podobnie jak całe Zwierki. Z pożogi ocalała jedynie ikona

męczennika i krzyż. Ów znak od Boga skłonił ludzi do starań o powrót relikwii męczennika Gabriela w rodzinne strony.

W 1895 r. dobiegła też końca budowa cerkwi św. Gabriela w Druskiennikach. Została ona poświęcona 11 lipca, a w uroczystości brał udział biskup brzeski Józef, staraniem którego cerkiew powstała. Do tego czasu żadna spośród pięciuset prawosławnych świątyń guberni grodzieńskiej nie była jeszcze poświęcona męczennikowi Gabrielowi. Miejsce na cerkiew zostało wybrane nieprzypadkowo, bowiem do miejscowych sanatoriów na leczenie przybywali ludzie z dalekich regionów, co sprzyjało szerzeniu się kultu męczennika, który słynął jako uzdrowiciel i opiekun dzieci daleko poza granicami kraju.

W 1908 r. biskupi grodzieński i brzeski Michał (Jermakow) oraz białostocki Włodzimierz (Tichonicki) podjęli decyzję o przeniesieniu części relikwii świętego Gabriela ze Słucka do Białegostoku. Do tego celu wykorzystano stary, drewniany relikwiarz, w którym do 1897 r. spoczywały relikwie męczennika. Przeniesienie części relikwii świętego ze Słucka do Białegostoku odbyło się w dniach 1–12 czerwca 1908 roku. Trasa procesji wiodła przez Żyrowice, Świsłocz, Jałówkę, Nową Wolę, Potokę, Zabłudów, Zwierki i Dojlidy. Zgromadziła ona tysiące wiernych. Relikwie niesiono w sposób bardzo podniosły, wszędzie były one uroczystie witane, a w cerkwiach odprawiano nabożeństwa. Po niemal 150 latach cząstka relikwii świętego powróciła na ojczystą ziemię.

Uroczystość ta była również impulsem do wznowienia starań o wzniesienie nowej cerkwi ku czci św. Gabriela w Zwierkach. Zabiegał o to szczególnie zabłudowski proboszcz o. Bazyl Czulkow. Prace przygotowawcze do budowy świątyni wkrótce się rozpoczęły, jednak zostały przerwane w 1915 r. z powodu wybuchu I wojny światowej. Znaczna część mieszkańców parafii wraz z duchowieństwem została wówczas deportowana w głąb Rosji.

Drewniany relikwiarz z cząstką relikwii męczennika pozostawał w soborze św. Mikołaja w Białymstoku do 1912 r., kiedy został przeniesiony do monasteru Zwiastowania Najświętszej Bogarodzicy w Supraślu.

Pielgrzymowanie relikwii

W związku ze zbliżającym się frontem I wojny światowej w 1915 r. relikwiarz z częścią relikwii świętego biskup białostocki Włodzimierz przewiózł do Moskwy. Tam umieszczono go w soborze Opieki Matki Bożej na Placu Czerwonym (tzw. cerkiew Wasyla Błogosławionego).

Po rewolucji 1917 roku w Rosji rozpoczęły się krwawe prześladowania prawosławnych. Za wroga nowego państwa uznano również o. Jana Wostorgowa,

proboszcza moskiewskiego soboru Opieki Matki Boskiej, który odważnie bronił pamięci męczennika przed profanacją. Pod koniec maja 1918 r. został jednak aresztowany i jeszcze w tym samym roku rozstrzelany.

W 1920 r., na mocy decyzji Rady Komisarzy Ludowych ZSRR o planowej likwidacji relikwii świętych, przywiezioną przez bpa Włodzimierza do Moskwy część relikwii św. Gabriela skonfiskowano i umieszczono w Muzeum Ateizmu celem tzw. „badań naukowych”. Muzeum to powstało w murach zamkniętego przez władze żeńskiego monasteru Pasyjnej Ikony Matki Bożej w Moskwie (monaster *Strastnoj*). Dalsze losy tej części relikwii nie są znane.

Podczas rewolucji 1917 roku, wojny domowej w Rosji i przez pierwsze lata kształtowania się w tym państwie nowej rzeczywistości politycznej całe relikwie męczennika Gabriela nadal znajdowały się w monasterze Trójcy Świętej w Słucku. Narastała jednak nagonka na prawosławie, likwidowano cerkwie i monaster, a duchownych prześladowano: wywożono na zesłanie i rozstrzeliwano. Ten los podzielił również monaster w Słucku. W latach 30. XX w. został on zamknięty, a relikwie św. Gabriela przeniesiono do Muzeum Ateizmu w Mińsku.

W 1942 r., podczas II wojny światowej, represje skierowane przeciwko Cerkwi zaczęły słabnąć. Stała się ona potrzebna władzy do ratowania kraju zagrożonego przez hitlerowców. W wojennym chaosie prawosławnym mieszkańcom Mińska udało się odzyskać święte relikwie. Złożono je w drewnianym relikwiarzu i umieszczono w soborze Przemienienia Pańskiego w Mińsku, którym zarządzał metropolita miński i białoruski Pantelejmon (Rożnowski).

W 1943 r. wieść o tym, że relikwie znajdują się w mińskim soborze, dotarła do przełożonego cerkwi Narodzenia Najświętszej Bogarodzicy w Świsłoczy o. Aleksego Znoski. Zlecono mu napisanie akatysty do św. Gabriela. Już na przełomie 1943/1944 r. władze cerkiewne zatwierdziły go do użytku liturgicznego.

W 1944 r., jeszcze podczas okupacji niemieckiej, pojawiła się możliwość urzeczywistnienia dawnego marzenia prawosławnego ludu Białostocczyzny o przeniesieniu relikwii św. Gabriela na ziemię ojczystą. Metropolita Pantelejmon udzielił o. Aleksemu Znosce błogosławieństwa na oddzielenie części świętych relikwii męczennika. Następnie została ona podzielona jeszcze na trzy części. Decyzją arcybiskupa grodzieńskiego i białostockiego Benedykta (Bobkowskiego) jedną część umieszczono w cerkwi w Świsłoczy, drugą przekazano do parafii w Zabłudowie, a trzecią do soboru w Grodnie.

W maju 1944 r., w dniu poświęcenia cerkwi Zaśnięcia Matki Bożej w Zabłudowie po zniszczeniach wojennych, część relikwii została umieszczona w krzyżu pod świętym ołtarzem, gdzie znajduje się do dziś.

Jeszcze w tym samym roku, w dniach 9–10 lipca, całe relikwie męczennika przeniesiono z Mińska do Grodna. Z błogosławieństwa arcybiskupa Filoteusza (Narko), zastępcy metropolity mińskiego i białoruskiego, do grodzieńskiej cerkwi Opieki Matki Bożej przewiózł je biskup smoleński Stefan (Sewbo). Relikwie złożono w podziemiach świątyni, w wilgoci i z dala od ludzi, którzy mogliby je sprofanować, gdzie przetrwały kilkadziesiąt trudnych lat władzy radzieckiej. Te skrajnie niesprzyjające warunki nie wpłynęły jednak negatywnie na nierozkładające się ciało męczennika, tym samym po raz kolejny zaświadczając o jego świętości.

Odradzanie się kultu i powrót relikwii

Powojenne odnowienie kultu męczennika Gabriela na ojczystej ziemi zostało zainicjowane przez biskupa białostockiego i gdańskiego Sawę (Hrycuniaka) zaraz po objęciu przez niego diecezji białostocko-gdańskiej. 3 maja 1982 r. biskup Sawa celebrował w Zabłudowie św. Liturgię w dniu pamięci świętego, starając się, aby od tej pory święto przybrało rangę ogólnodiecezjalnego. Z roku na rok w uroczystościach brało udział coraz więcej duchownych i wiernych.

W 1984 r., w trzechsetną rocznicę urodzin męczennika, uroczystości te nabrały szczególnego charakteru i odbiły się głośnym echem na Białostocczyźnie. Świętowanie rozpoczęło się 2 maja przy pamiątkowym krzyżu w Zwierkach, skąd w pieszej procesji duchowni i wierni wyruszyli do Zabłudowa. Tam nabożeństwa odprowadzono przez cały wieczór i noc, a uroczystości zakończyła św. Liturgia celebrowana przez biskupa Sawę.

W 1985 r. św. Gabriel został ogłoszony patronem Rady Diecezjalnej Młodzieży Diecezji Białostocko-Gdańskiej, a z biegiem lat osobę świętego na swojego patrona obrało całe Bractwo Młodzieży Prawosławnej w Polsce.

Po koniec lat 80. rozpoczęły się również starania arcybiskupa Sawy mające na celu powrót relikwii męczennika do kraju. Wiosną 1992 r. kwestię tę dyskutowano na posiedzeniu Świętego Synodu w Mińsku. Spotkała się ona z życzliwością Cerkwi Rosyjskiej oraz metropolity mińskiego i słuckiego Filareta (Wachromiejewa), patriarszego egzarchy całej Białorusi. Na początku sierpnia 1992 r. rozpoczęto szeroko zakrojone przygotowania, których zwieńczeniem było przeniesienie relikwii z Grodna do Białegostoku.

Uroczystości rozpoczęły się w poniedziałek, 21 września, *molebnem* w cerkwi Opieki Matki Bożej w Grodnie. Następnie ciemnobrązowy, dębowy relikwiarz z przeszklonym wiekiem z relikwiami męczennika procesyjnie przeniesiono do odradzającego się grodzieńskiego monasteru Narodzenia Najświętszej Bogarodzicy, gdzie metropolita Filaret w koncelebrze arcybiskupa Sawy odprawił św. Liturgię.

Po nabożeństwie stojący w długiej kolejce wierni po raz ostatni oddali cześć relikwiom męczennika przed ich powrotem w rodzinne strony. Mieszkańcom miasta pozostawiono zaś części relikwii, które umieszczono w grodzieńskim soborze Opieki Matki Bożej oraz w monasterze Narodzenia Najświętszej Bogarodzicy. Następnie procesja z relikwiami pieszo udała się w stronę granicy białorusko-polskiej. Tam oczekiwało na nią kilka tysięcy wiernych, przybyłych na przejście graniczne w Bruzgach autokarami i innymi środkami lokomocji. Relikwiom towarzyszyli hierarchowie z Polski, Białorusi i Włoch z arcybiskupami białostockim i gdańskim Sawą oraz grodzieńskim i wołkowyskim Walentynem (Miszczukiem) na czele. Relikwie na swe barki wzięli alumni Prawosławnego Seminarium Duchownego w Warszawie.

Relikwie św. Gabriela przewożono samochodem w dębowym relikwiarzu, który wierni w drodze obsypywali kwiatami. Przez cały czas relikwiom towarzyszyli mnisi monasteru supraskiego. Kolumna zatrzymywała się w każdym mieście czy wsi, gdzie istnieje cerkiew. Relikwie procesyjnie wnoszono do świątyni, gdzie odprawiano nabożeństwa i wygłaszano kazania, a wierni oddawali cześć świętym szczątkom. W połowie drogi do Białegostoku, adorowane przez duchownych i wiernych, relikwie spędziły noc w cerkwi św. Aleksandra Newskiego w Sokółce. Liczba wiernych biorących udział w procesji zwiększała się w miarę zbliżania się jej do Białegostoku.

Do stolicy województwa procesja z relikwiami wkroczyła w godzinach popołudniowych 22 września, we wtorek. Dołączało się do niej coraz więcej osób. Procesyjny przemarsz przez miasto trwał około trzech godzin, a wzięło w nim udział ponad 50 tysięcy osób. Niektóre szacunki mówiły nawet o stu tysiącach uczestników. Ruch na ulicach został wstrzymany. W uroczystości brali też udział przedstawiciele władz świeckich. Procesja stała się ogromną manifestacją wiary, którą później w cerkiewnych mediach nazywano „drugą Paschą”, „duchowym triumfem prawosławia”, „epokowym wydarzeniem w nowej historii prawosławia w Polsce”.

Relikwie uroczystie wniesiono do białostockiego soboru św. Mikołaja i umieszczono pośrodku głównej nawy. Odsłużono całonocne czuwanie, a nocą wielokrotnie odprawiano akatystę ku czci św. Gabriela. W tym czasie niekończąca się kolejka wiernych nieustannie oddawała cześć świętym relikwiom.

Kulminacją uroczystości była św. Liturgia w dniu 23 września współcelebrowana przez ośmiu arcybiskupów. Po jej zakończeniu i trzykrotnym obniesieniu relikwiarza wokół soboru do zebranych zwrócił się arcybiskup Sawa. Uroczystości obwieścił on, że od tej pory corocznie w dniu 22 września (dzień powrotu relikwii do Białegostoku) Cerkiew prawosławna w Polsce będzie obchodziła pamięć przeniesienia relikwii św. Gabriela, zaś poczynając od kolejnego wtorku (dzień tygo-

dnia, w którym sprowadzono do Białegostoku relikwie świętego) w każdym kolejnym tygodniu w białostockim soborze przed relikwiami świętego będą odprawiane śpiewane akatysty ku czci tego świętego z prośbami o jego wstawiennictwo przed Bogiem.

Opiekę nad relikwiami powierzono dwóm młodym mniszkom – Anastazji (Charkiewicz) i Atanazji (Dziemiach), które złożyły śluby monastyczne we Francji i rozpoczęły swą posługę w Białymstoku. Mniszki te zapoczątkowały też powstanie Domu Zakonnego Narodzenia Najświętszej Bogarodzicy w Białymstoku, który przerodził się w monaster i obecnie znajduje się w Zwierkach. Mniszki tego monasteru w dalszym ciągu sprawują opiekę nad relikwiami św. Gabriela, który jest też patronem głównej monasterskiej cerkwi. W świątyni tej znajduje się również relikwiarz (z częstką relikwii męczennika), w którym do Polski przybyły jego relikwie w 1992 roku.

2 maja 1993 r. Bractwo Młodzieży Prawosławnej Diecezji Białostocko-Gdańskiej po raz pierwszy we współczesnej historii zorganizowała pieszą pielgrzymkę wiodącą z białostockiej cerkwi św. proroka Eliasza w Dojlidach do cerkwi Zaśnięcia Matki Bożej w Zabłudowie. Zgromadziła ona ponad tysiąc uczestników. Relikwie świętego procesyjnie niesiono wówczas od rogatek Zabłudowa do świątyni, skąd powracały w dniu następnym po św. Liturgii. Od 1996 r. pielgrzymki te prowadzą z Białegostoku do monasteru w Zwierkach, gdzie corocznie w dniach 2-3 maja odbywają się główne uroczystości ku czci św. męczennika. Tak jak wcześniej, na ich czele niesione są relikwie świętego.

W 2003 r. zwieńczeniem obchodów święta ku czci św. Gabriela w Zwierkach było w dniu 3 maja poświęcenie kamienia węgielnego pod budowę kompleksu monasterskiego. Uroczystościom przewodniczył biskup (obecnie arcybiskup) białostocki i gdański Jakub (Kostiuczuk) oraz biskup (obecnie arcybiskup) bielski Grzegorz (Charkiewicz). W 2007 r. w przededniu święta, 2 maja, w miejscu, gdzie w 1720 r. odnaleziono ciało męczennika, ustawiono i poświęcono pamiątkowy krzyż. Nabożeństwu przewodniczył biskup bielski Grzegorz.

Białostockie uroczystości ku czci św. Gabriela rokrocznie odbywają się w dniach 21-22 września, gromadząc setki wiernych z kraju i zagranicy. Od 1997 r., w piątą rocznicę przeniesienia relikwii, towarzyszą im spotkania z muzyką cerkiewną. W 1998 r. relikwie męczennika zostały umieszczone w nowym relikwiarzu wykonanym ze srebra i ozdobionym piękną ornamentyką. Wieko tego relikwiarza upiększa rzeźbiony wizerunek świętego.

Uroczystości w Białymstoku wielokrotnie zaszczykali swą obecnością znani hierarchowie z kraju i zagranicy, m.in. Białorusi, Brazylii, Cypru, Grecji, Francji, Rosji, Ukrainy, Ziemi Świętej.

W dniach 10–11 maja 2013 r. (święto zostało przesunięte ze względu na późny termin Paschy) w monasterze w Zwierkach po raz kolejny uroczyste obchodzono pamięć św. Gabriela. Po wniesieniu przybyłego z Białegostoku relikwiarza z relikwiami świętego, witając pielgrzymów, arcybiskup Jakub oznajmił, że od tej pory rokrocznie relikwie te będą pozostawać w tym monasterze od majowego święta na jego cześć aż do święta Narodzenia Najświętszej Bogarodzicy. W okresie letnim (od 2 maja do 21 września) relikwie św. Gabriela przebywają więc w zwierkowskiej cerkwi, a przez pozostałą część roku w białostockim soborze św. Mikołaja.

Rozwój kultu św. Gabriela, pomimo trudności dziejowych, jakich doznał, jest procesem, który na trwałe zagościł w sercach prawosławnych wiernych. Szczególną rolę odgrywa on w rozwoju życia duchowego prawosławnych dzieci i młodzieży. Bardzo istotne jest odejście od konfrontacyjnej interpretacji jego śmierci ku rozumieniu jej jako niewinnej ofiary złożonej za Jezusa Chrystusa. Gabriel, oddawszy swe młode życie za wiarę prawosławną, „zniszczył noc bezbożności, oświecając serca wiernych”.

Czcząc pamięć męczennika dedykowane są mu kolejne cerkwie, kaplice i ołtarze niektórych świątyń. Św. Gabriel jest m.in. patronem głównej cerkwi żeńskiego monasteru Narodzenia Najświętszej Bogarodzicy w Zwierkach, cerkwi cmentarnej w Malennikach (parafia Podbiele) oraz kaplicy w domu parafialnym parafii świętych apostołów Piotra i Pawła w Siemiatyczach. Ikony św. Gabriela znajdują się obecnie we wszystkich prawosławnych cerkwiach Polski oraz wielu świątyniach za granicą. W Polsce dominują dwa warianty przedstawień męczennika: ikony przypominające obraz przedstawiające św. Gabriela w pełnej postaci (pierwowzorem jest tu ikona Andreja Borody z Gruzji napisana na przeniesienie relikwii w 1992 r.) oraz ikony ukazujące go w półpostaci (pierwsza taka ikona powstała przy pomocy W. Żdanowej z Sankt Petersburga), nawiązujące do starych kanonów ikonograficznych.

Pamięć św. Gabriela obchodzona jest w Zwierkach w dniach 2–3 maja (wg starego stylu 19–20 kwietnia), w Białymstoku w dniach 21–22 września (wg starego stylu 8–9 września), a na Białorusi w pierwszą z tych dat oraz w trzecią niedzielę po Pięćdziesiątnicy (święto Soboru Wszystkich Świętych Białoruskich). W przeszłości obchodzono w Słucku w dniu Zstąpienia Świętego Ducha na Apostołów. W naszej Cerkwi jego imię zostało wprowadzone przez Święty Sobór Biskupów jako obowiązkowe do codziennych modlitw we wszystkich cerkwiach.

Святы́й мучениче младе́нче Гаври́иле, моли́ Бога о насъ!

Oprac. Jarosław Charkiewicz